

İNSANIN ESTETİK TERBİYESİ ÜZERİNE MEKTUPLAR

Yazan: SCHİLLER, Türkçeye çeviren: Dr. MELÂHAT ÖZGÜ

Dünya Edebiyatından Tercüme — Alman Klâsikleri: 10 — Millî E. B. yayımlarından

Yalnız Alman kültürünün değil, dünya kültür semasının sabit yıldızlarından olan Schiller'in estetik mektuplarının dilimize çevrilmesi demek, uzun bir çöl yolculuğu yapan bir kafilenin, şırıl şırıl pınarlar, yeşil yeşil çimenler, renk renk çiçeklerle bezenmiş, bir vâhaya kavuşması demektir. Çünkü Schiller, geniş çevrelerde zannedildiği gibi, yalnız dinamik bir dramcı değil, derin sezisleriyle değerli bir feylesof, engin duyularıyla içli bir şairdir. Memleketimizin, gerçek anlamda yüksek san'at ve fikir hayatından mahrum olarak, geçirdiği uzun devrelerden sonra dünya çapındaki eserlerle yakından tanışması, hakikaten zevk fakrına uğramış bir topluluğun, ruh bahçesinin türlü meyvelerinden tatmak saadetine kavuşması demektir. Nitekim Türkçe metnin başına konan Sayın Cumhurbaşkanımızın ve devrin Maarif vekilinin, alkış yollu yazılarında bu cihet gereği gibi belirtilmektedir.

Bu parlak müjdelerin koleksiyonu arasında "Estetik Mektuplar," tercümesinin, şanına yakışabilecek Türkçe bir kisve ile yayımlandığını görmek ne güzel bir mazhariyet olacaktı.

Aşağıdaki incelememiz bu mazhariyetin, maateessüf, neden dolayı gerçekleşmemiş olduğunu ortaya koymak emeli ve sırf Türk kültürünün yüksek hukukunu müdafaa etmek kaygısı ile kaleme alınmıştır.

Bu inceleme ve karşılaştırmamız gözden geçirilince, bazan tek bir sayfada yalnız kelime hatasının yirmiyi bulduğu, pek çok cümlelerden bir şey anlaşılmadığı öğrenilince, bizi hayal kırıklığına uğratan durumun acılığı pek kolay taktir edilecektir.

Alman dili ve Edebiyatı kürsü Profesörü Sayın Dr. Melâhat Özgü'nün bu "estetik mektuplar," tercemesinde yapmış olduğu hataları yalnız saymak değil, guruplandırmak bile büyük zorluk gösteriyor. Çünkü Sayın Profesörün ana dilinin kısır hâttâ bozuk, Almancasının kıt olduğu gibi tercümesine giriştiği konuya da yabancı olduğu tam bir vuzuhla ortaya çıkmaktadır. Hattâ okadar ki bu acıklı durum karşısında tercümeyle hiç el dokundurmayıp bir tarafa atmak belki daha doğru olurdu. Yalnız, nimetleriyle bizi besliyen, diğer zümreler arasında bayağı dokunulmazlık imtiyazı bağışlayan, aziz milletimize karşı hissettiğimiz ilmi vicdan borcunu ödemiş olmak kaygısı, gerçek durumu umumî efkâr karşısında aydınlatmaya bizi mecbur etmektedir.

Genel olarak aksaklıkları tercüme hatası ve Türkçe hatası olmak üzere başlıca iki gurupa ayırmak lâzımsa da türkçe hatalar üzerinde fazla durmayacağız. Aşağıda birkaç nümune vermekle bu husustaki

hükmü okuyuculara bırakıyoruz. Yalnız bir iki noktayı belirtmek isteriz: Tercümede muayyen terimlere bağlılık ve sâde türkçe zarureti yüzünden metnin böyle bir kılık aldığı iddiası kat'iyen tutunamaz. Bir oymacı, üzerinde ısrar edilen motifleri işlemek gayretiyle bir tabloyı delik deşik ederse şekil uğruna maksadı feda etmiş olmaz mı? Dil devriminin kurucusu Ebedi Atatürk naçız şahsıma havâle buyurdıkları tercüme işlerinde, fikirden feda edilmemek düşüncesiyle, icabında Osmanlıca tabirleri üstün tutmamı tasrih ederlerdi. Kaldıki estetik mektuplar tercemesinde çok yerlerde ağdalı Osmanlıca ifadeler bol ölçüde kullanılmış olduğu gibi, terimle ilgisi olmıyan bozuk türkçeler hayli yekûn tutmaktadır. Sâde türkçe, fikir ve kavramların kaybına mal olan cılız bir Türkçe manasına yorumlanmamalıdır.

Almancadaki fikir akışının özelliklerini, inceliklerini güzel bir üslupla ifadeye yarıyan mürekkep cümle şekillerini Türkçesinde bulmak ümidine kapılanlar Prof. Melâhat Özgünün tercümesinde derin bir hüsrane uğramış olacaklardır. Kezâ tabı hatasını kalkan olarak kullanmak da işin mahiyetini zerre kadar değiştirmez. Zira, bu hatalardan bazıları o nev'e izafe edilse bile, mânâ ve fikir hatalarını bu yolda tevil etmek imkânsızdır.

Tercüme hataları genel olarak dört kategoriye ayrılmaktadır: 1. edat ve ek hataları, 2. kelime ve tâbir hataları, 3. cümle ve üslup hataları, 4. başka veya tamamıyla zit mânâ veren hatalar.

1. *Edatlar ve ekler*: Almancanın alfabesi demek olan basit edatlar ekler ve benzerleri yanlış kullanılıyorlar; aynı elemanlar türlü yerlerde türlü şekillerde tercüme edilmiştir. Mütercim "und,, edatının nerede "ve,, nerede "ile,, diye tercüme edileceğini bilmiyor. "ehe,,yi bazan tercümesiz bırakıyor. "mehr . . . . als ,, in rolünü bilmiyor. "vielmehr, sonst, sehr oft,, yanlış çevrilmiştir. "weil,,ın tercümesinde birlik yoktur. Muayyen ve gayri muayyen hari tariflerin rolü hiç kaale alınmamış. Sıfatlara gelen "zu,, ekinin rolü de anlaşılmamış. Fiillerin önüne gelen ve asıl manayı, tâdil etmekten başlayarak zıt manaya kadar, değiştiren ekler hemen hemen hiçe sayılmış. Bir sürü virgöl, noktalı virgöl vesaire boşuna israf edilmiş.

2. *Kelime ve tâbir hataları*: tek kelimeler ve tabirlerin tercemeleğinde yapılmış olan hatalar cidden sayılmayacak kadar çoktur. onun için kitabın başından ve sonundan rasgele birkaç sayfada görülen başlıca hataları kaydetmekle yetineceğim. Türkçe metnin ilk, önsöz yerine konulmuş olması dalayısıyla Almanca metnin 166. sayfasını teşkil edip tutarı yarım sayfadan az olan kısmın kelime ve tâbir hatalarından bazıları şunlardır:

Almanca	Gösterilen yanlış karşılık	Doğrusu
abhandeln	göndermek	işlemek
jetzt schon	esasen	daha şimdiden
nicht unempfindlich	kayıtsız	alınan
ich habe den grossen Vorteil	çok kârım olacak	çok değil; büyük, kârım değil; faydam, olacak değil; var.
in den Briefen anfänglich folgen lassen	mektupların başına tercüme ettiğimiz	mektuplarda başta aşağıya naklettiğimiz ¹
ich kann Dir schicken	göndereceğim	gönderebilirim.
Aşağı yukarı her satıra bir tane isabet eden hatalardan başka Türkçe metnin (sayfa 3. s. 9) daki "bu gibi gösteriler,, ifadesi fazla olduğu için lüzumsuz. gösteriler tâbiri, saygı kavramına raci' olduğu için de münasebetsizdir.		
Sayın okuyucularımın Profesör Özgü'nün kelime ve tâbir hataları hakkında kesin kanaat edinmeleri için iki sayfaya inhisar edip tutarı 38 olduğu halde, dergi hacminin müsaadesizliği yüzünden şu birkaç nümuneyi vermekle yetiniyorum. (Almanca sayfa 8).		
zuschreiben	bilmek	atfetmek
Anspruch	söz	hak iddiası - matlup
Tatsache	veri	olay - vâkıa
gemein	halk	müşterek
Almanca 12 inci sayfadaki kelime ve tâbir hatalarından birkaçı:		
nachholen	yaşamak	telâfi etmek
auf eine künstliche Weise	bir düzen vererek	sunî bir tarzda
idealischer Stand	zehinde kurduğu hal	ideal durum
sich rechtfertigen	dayanmak	haklı olduğunu isbat etmek
umformen	yapmak	şeklini değiştirmek
gerade hinreichend	tamdır	tam yetişir
um sich mit Kraeften abzufinden	bu yüzden kuvvetleri kullanıyım diye	bâzu zoriyle iş görmek için
den physischen u. wirklichen Menschen	madde insanının gerçek insanı	fizikî ve gerçek insanı
problematisch - sittlicher Mensch	ahlâkın davalı insanı	muammalı ahlâkî insan

3. *Cümle ve üslûp hataları:* Yukarıda kısmen sıraladığım kelime ve tâbir hatalarının bazan bir satıra iki tanesinin isabet ettiği, almanca metinde cümlelerin çok defa birkaç satırı kapsadığı gözönüne getirilirse aşağı yukarı hatasız cümleye raslanamaz demektir. Bereket versin ki durum o derece fecî değil. Arada uzun veya mürekkeb olmamak,

ağır kültür kavramları bulunmamak şartıyla, doğru tercüme edilmiş birçok cümleler vardır. Sırf okumak zahmetini ihtiyar edecek aziz yurttaşlarımızın kıymetli vakitlerini israf etmemek için yine bir kaç nümune vermekle yetineceğim.

Bilhassa itina ile yazılmış olması gereken ilk sayfanın birinci satırıyla başlıyorum: (Alman. metin S. 166, Türk. metin S. 3).

Tercüme: Güzelliği inceliyen yazılarıma artık başlıyorum. Bunları mektuplar halinde Prens Augustenburg'a göndereceğim. Onunla esasen bu konu üzerinde muhabere etmekteyim. Kendisine herkesin önünde saygımı göstermek borcumdur. Bu gibi gösterilere karşı da kayıtsız kalamıyacağımdan eminim.

Doğrusu: Güzelliğin analizine hemen başlayacağım. Bu analizleri, daha şimdiden kendisiyle bu konu üzerine muhabere etmekte olduğum, Prens Augustenburg'a, mektup serisi halinde işliyeceğim. Kendilerine açıkça saygılarımı ifade etmek borcumdur; bu hususta hassas olduklarımı bilirim.

(Almanca aynı sayfa satır 29, Türkçe sayfa 4 s. 1).

Tercüme: Schiller'in, mektuplarının başına gerçekleştirmek için çalıştığı plânı en açık olarak, burada, büyük bir kısmını tercüme ettiğimiz şu mektubu aydınlatır.

Doğrusu: Schiller, mektuplarında bidayette gerçekleştireceğini umduğu, plânını - büyük bir kısmını aşağıya naklettiğimiz - Körner'e yazdığı mektupta, en açık bir şekilde aydınlatmaktadır.

Önsöz yerine konmuş olan bu kısmın hususiyet arzeden diğer cümle hatalarının bazıları, aynı zamanda garip veya kötü türkçe grupuna girdiklerinden, bunları bırakarak eserin asıl metnini teşkil eden mektuplara geçiyorum.

Birinci mektuptan örnekler :

Tercüme: (Almanca Sa. 8. s. 13, Türkçe Sa. 15 s. 22). Kant sisteminin pratik kısmını yöneten fikirler üzerinde ancak felsefeciler ikiye ayrılırlar; yoksa bunu gösterebileceğimi çekinmeden söylüyorum - öteki insanlar her zaman anlaşmışlardır. *O fikirleri* felsefe dilinde büründükleri şekillerden soyarsanız, herbirini, *halk aklının yüzyıllardır kullandığı birer sözden* ibaret olduğunu görürsünüz. İnsanlar şuur bağımsızlığına ermeden önce tabiatın onlara gözkulak olsun diye bağışladığı ahlâk iç tepisinin birer verisinden başka bir şey değildir. Fakat gerçeği akıl için aydınlatan o şekiller, duygu için karartı verir.

Doğrusu: Kant sisteminin pratik kısmında hâkim olan fikirler üzerinde yalnız feylesoflar birleşmezler. Buna mukabil diğer insanların bu hususta ötedenberi birleşik olduklarını isbat edeceğime eminim. Teknik formdan sıyrıldığı takdirde *bu fikirler alelâde aklın yılanmış metalibi* ve ahlâkî içgüdünün gerçekleri olarak ortaya çıkarlar. Bilge tabiat insana bunları, aydınlanma yoluyla bağımsız olun-

ciya kadar, vasilik yapsın diye vermiştir. Lâkim gerçeği aklın önünde görünür hâle koyan bu teknik form duygunun karşısında yine saklar.

Tercüme: (Almanca Sa. 8 s. 3, Türkçe Sa. 16 s. 22). Akıl alanında ahlâk denemeleri için akla gelen şeyler elbette ki güzellik denilen görünüş için de hatıra gelecektir. Güzelliğin bütün bûğüsü bir sır içinde olmasından doğar; parçalarını birbirine birleştiren bağların kaldırılmasıyla varlığı da ortadan kaldırılmış olur.

Doğrusu: Ahlakî vukuf hususunda carî olan şey, güzelliğin belirmesinde daha yüksek ölçüde carî olmalıdır. Güzelliğin bütün bûğüsü esrarlı olmasındadır, elemanlarının zarurî birliğinin kaldırılmasıyla mahiyeti de ortadan kalkar.

İkinci mektuptan örnekler:

Tercüme: (Almanca Sa. 9 s. 7, Türk. Sa. 17 s. 2). Lutfettiğiniz serbestlikle, sizi güzel sanatlar alanında oyalıyacak yerde dikkatinizi başka bir yöne çevirip oraya bakmanıza çalışsam daha iyi etmiş olmaz mıyım? İnsanı ahlâk olayları böyle yakından ilgilendirdiği; filozofça araştırmalar, sanat eserlerinin en olgununu, yani siyasette hürriyeti kurmayı ısrarla buyurduğu bu günlerde, estetik âleminin konularını derlemeye kalkmanın sırasımıdır?

Ben başka bir yüzyılda yaşayıp başka bir yüzyıl için çalışmayı istemezdim. İnsan, bir devletin yurttaşı olduğu gibi, *zamanının da yurtdaşıdır*; içinde yaşadığı çevrenin âdetlerinin, ona alışık olduğu şeylerden ayrılması yakışmıyorsa, evet *hatta yasaksa*, çalışacağı alanı seçerken zamanının neler istediğini, nelerden hoşlandığını da gözönünde tutmak neden hoynunun borcu olmasın?

Doğrusu: Fakat bana bağısladığınız serbesteyi, acaba ilginizi güzel sanatlar alanında oyalamadan, daha iyi bir şekilde kullanamaz mıydım? Ahlâkt meselelerin böyle çok daha yakın bir alâka uyandırdığına, felsefî araştırma ruhunun, ahval dolayısıyla, bütün sanant eserlerinin en olgunu olan gerçek siyasî hürriyetin yapısıyla uğraşmasının ısrarla istendiğine göre, estetik düyanın kanunâmesini aramıya koyulmak hiç olmazsa mavsimsiz değil mi?

Başka bir yüzyılda yaşayıp başka biri için çalışmış olmak hoşuma gitmez. İnsan nasıl bir devletin tebaası ise aynı şekilde *zamanın da tebaasıdır*. Şayet insanın kendini, içinde yaşadığı çevrenin gelenek ve görenekleri dışında tutması hoş görülüyor, *hatta caiz sayılmıyorsa*, çalışacağı alanın seçiminde devrin ihtiyaç ve zevkine yer vermesi neden bir borç olmasın?

Tercüme: (Almanca Sa. 9 s. 26, Türkçe Sa. 17 s. 20). Fakat onları gözönünde tutmak hiç de sanata elverişli gözüküyor. Hiç olmazsa benim araştırmalarımın konusu olan sanatkâr için elverişli değil. Olayların akışı, zamanın ruhunu, idealin kuracağı san'attan gitgide daha

fazla uzaklaştırmak tehlikesini gösteren bir yolda sürüklenmektedir. Sanat gerçekler alemini bırakmalı, cesaret gösterip gündelik ihtiyaçları aşmalıdır; çünkü o hürriyetin evlâdıdır, kurallarını *maddenin çektiği darlıklardan*, ruhların geniş isteklerinden almıya çalışır.

Doğrusu: Lâkin bu keyfiyet sanatın, yalnız benim araştırmalarımın hedef tutacağı sanatın, katiyyen lehine gözüküyor. Olayların akışı zamanın ruhunu, gittikçe ideal sanattan uzaklaşma tehlikesi gösteren, bir yöne çevirmiştir. Sanat gerçekten ayrılmalı ve cüretli atılganlıkla günlük ihtiyacın üstüne yükselmeli. Zira sanat hürriyetin bir mahsulüdür ve yönetmesini *maddenin zaruretinden değil* ruhun ihtiyacından alır.

Tercüme: (Almanca sa. 9, s. 37, Türkçe sa. 18, s. 5) Zamanın taptığı şey menfaattir: her kuvvet ona yaransın, her istidat- onu öğüp göklere çıkarsın isteniyor. San'atın ruh alanında gördüğü hizmetlerin o kaba terazide hiç bir ağırlığı olmuyor. Bir yerden kuvvet, yardım bulmayan sanat, zamanın gürültülü pazar yerinden uzaklaşmaktadır.... Felsefe araştırmaları ruhu bile hayal diyârının bir ilinden sonra bir ilini daha koparıp kendine mal etmekte, böylece ilim sınırları genişledikçe sanatın sınırları daralmaktadır.

Doğrusu: Zamanın mâbudu menfaat, bütün kuvvetlerin kendine tapması, bütün istidatların alkış tutması beklenen menfaattir. Bu kaba terazide sanatın manevî değerinin yeri yoktur; her türlü teşvikten mahrum, yüzyılın velveleli panayırından kayboluyor.... Felsefî araştırma ruhu bile hayal kudretinin bölgelerini birbiri arkasına koparıp almakta, ilmin çevresi genişlediği nisbette sanatın sınırı daralmaktadır.

Tercüme: (Almanca sa. 10, s. 10, Türkçe sa. 18, s. 16) dünya işlerine bakanlar gibi feylesof da gözlerini ümitle dolu siyaset alanına dikmiş: insanlığın alın yazısı orada çizileceğe benziyor. Bütün insanlık için olan böyle bir konuşmaya girmemek insan toplulukların iyiliğine, aldırıışsızlığı, azar değer bir aldırıışsızlığı meydana vurmak değil midir? Gerek özü gerekse varacağı sonu bakımından bu büyük dava kendine insan diyen varlığı hernekadar kavriyorsa, nasıl görüldüğü de kendi başına düşünmeyi bilen herkesi o kadar ilgilendirmelidir.

Doğrusu: Dünya adamı gibi feylesofun da gözleri bu anda, insanlığın alın yazısının görüşüldüğü şanılan, siyaset sahnesine ümit dolu bir halde takılmış duruyor. Bu umumî görüşmelere katılmamak, topluluğun selâmetine karşı tekdire şayan bir ilgisizliği dışarı vurmaz mı? Büyük davâ, gerek muhteva gerekse netice bakımından, kendini insan sayan herkesi nasıl yakından ilgilendirirse, muhakemenin ceryan tarzı bakımından da kendi kendine düşünen herkesi aynı derecede bilhassa ilgilendirmelidir.

Tercüme: (Almanca Sa. 10 s. 18, Türkçe Sa. 18, s. 27) şimdiye kadar cevabı: "hak kuvvetindir," diye verilen bir soru artık salt aklın hakemliğine sunuluyor; insanlık bütünün ortasında imiş gibi düşünüp duymasını ve kişiliği insan oğulluğuna yükseltmesini bilen herkes de

kendini o mahkemenin üyelerinden saymalı; bir insan olduğu, dünya işlerinde payı balunduğu için bir yandan da davacıdır, o davanın kendine de yakından, uzaktan elbette dokunacağını bilmelidir.

Doğrusu: Başkaca "hak kuvvetindir," suretinde cevaplandırılan bir dâva imdi, görünüşe göre, salt aklın mahkemesine arzedilmektedir. Ancak kendini cemiyetin sıklet merkezi yapmak, ferdiyet derekesinden topluluğa yükseltmek kabiliyetine her vakit sahip olan kimse aynı zamanda, fert ve dünya ferdi — kozmopolit sıfatiyle, tarafları temsil ettiğinden, davanın yakın ve uzaktan nefesine dokunduğunu gördüğü gibi, kendini bu salt akıl mahkemesinin üyesi sayabilir.

Tercüme: (Almanca Sa. 10 s. 28, Türkçe Sa. 19 s. 7). O büyük hak davasında verilecek hüküm, yalnız onun işi üzerine değildir; onun kuracağı kanunlar üzerine verilecektir. Madem ki akıllı bir varlıktır, o kanunları kurmaya gücü de yeter, hakkı da vardır.

Öyle bir konu, sizin gibi fikir, işlerinde aydın, hem de devlet işlerinde hür düşünceli bir kimse ile birlikte araştırmalara girişmek, varacağı sonucun sizin gibi kendini insanlığın iyiliğine çoksunca adanmış bir kalbe açmak, beni elbette çeker. İnsanın topluluğunda sizin yerinizle benim yerim birbirinden bu kadar ayrı iken, gerçekler âleminin gerekleri bizi birbirimizden bu kadar uzaklaştırırken, peşin hükümlere katılmıyan düşüncenizle fikir alanında sizin de o sonuca vardığınızı görmek benim için ne beklenmedik ne hoş bir şey olur.

Doğrusu: Demek ki bu büyük hukukî meselede, hakkında hüküm verilecek dâva insanın yalnız kendi davası değildir; burada, makûl bir hüviyet olarak kendisinin dikte etmek kudret ve selâhiyetine sahip olduğu kanunlara göre de görülecektir.

Sizin gibi dirayetli düşünen aynı zamanda liberal kozmopolit olan biriyle böyle bir konuyu işleme girişmek ve neticesini, kendini tatlı bir sevinç heyecanı ile insanlığın iyiliğine veren bir kalbe sunmak beni ne kadar çeker. Tutmakta olduğumuz yerlerin arasındaki o büyük farka, aramızdaki, gerçek dünya hallerinin gerektirdiği, uzun mesafeye rağmen, fikirler alanında aynı neticeye varan, peşin hükümlerden kaçınan ruhunuzla karşılaşmak benim için ne umulmadık bir sevinç!

Tercüme: (Almanca Sa. 11 s. 1, Türkçe Sa. 19 s. 25) Kalbimin bu isteğine koyarak güzelliği hürriyetin önüne geçirirsem, bunu yalnız eğilimlerime bağışlatırmıyacağımı, haklı olduğumu temel kurullarla da gösterebileceğimi umuyorum. Bu kanun zamanın ihtiyacına değil, ancak zevkine aykırı düşüğü, hürriyete götüren yol, ancak estetik yol olduğundan, o siyaset dâvasını fiille halletmek için işe güzellik bilgisiyle başlamak gerektiğini size de kabul ettireceğimi sanıyorum. Fakat bunu göstermeden önce siyaset âleminde bir düzen kurulurken aklın kendini yönetmek için dayandığı prensiplerin neler olduğunu hatırlatmam gerekir.

Doğrusu: İnsanı baştan çıkararak bu cazip arzuya dayatarak güzelliği hürriyete üstün tutmamı, sırf benim eğilimlerim dolayısıyla ma'zur

gösterecek değil prensipler yoluyla isbat edebileceğimi umuyorum. Bu konunun devrin, ihtiyacına nisbetle, zevkine daha çok yabancı olduğuna, hatta o siyasi problemi tecrübe yardımıyla çözmek için, güzellik yoluyla hürriyete adım atıldığından, estetik yoldan yürümek gerektiğine, sizi kandıracağımı umuyorum. Fakat siyasi bir kanun vaz'ında aklın genel olarak tâbi olduğu prensipleri hatırlatmadan önce bu delil gösterilemez.

İkibuçuk sayfadan ibaret olan üçüncü mektubun durumu yukarıki ikinci mektuptan daha iyi değil: Üçüncü mektuba şamil inceleme ve karşılaştırmalarımı nakletsem en aşağı beş sayfalık yer işgal eder. Pek dikkati celbeden cümlelerden bir tanesini koymakla yetineceğim:

Tercüme: (Almanca Sa. 11 s. 29, Türkçe Sa. 21 s. 1). Fakat kendi özünün buyruğu ile doğmuş, o buyruğa göre kurulmuş öyle bir devletten insan, ahlâk bilir bir varlık olarak memnun olmaz, olamaz da; olabilseydi kendisi için çok fena olurdu.

Doğrusu: Fakat insan, sırf kendi tabiat düzeninden zuhura gelmiş ve sırf buna göre ayarlanmış olan, bu zaruret devletinden, ahlâkı bir şahıs olarak memnun olamazdı ve olamaz.-Şayet memnun olsaydı insan için bir şêâmet olurdu!

Sayfa rakamlarından anlaşılacağı üzere bu her yönden hatalı olan nümüneler nihayet beş sayfa tutan kısmın mahsulüdür. Bu hazin duruma rağmen "acaba çevirmen konuya girdikçe daha elverişli sonuç elde etmemişmidir?," diye bir soru akla gelebilir. Maettesüf tercümenin arta kalan kısmında ferahlık vermektен haylı uzak. Bunu tevsik için almanca metnin kırkıncı, sekseninci sayfalarından bire fıkra ile sonunu teşkil eden 115 inci sayfanın son fıkrasını arz ediyorum.

Tercüme: (Almanca sa. 40 s. 1, Türkçe sa. 61 s. 25) Buna rağmen umumiyetle estetik kültürün satın alındığı karakterin bilhassa bu enerjisi insanın içinde büyük ve mükemmel olan herşeyin en kuvvetli zembereğidir; bunun noksanlığını da ne kadar büyük olursa olsun, başka hiç bir kuvvet giremez.

Doğrusu: Buna rağmen normal olarak işte tam, kendini feda etmek pahasına estetik kültürün elde edildiği, bu karakter enerjisi insanda mevcut olan bütün büyüklük ve mükemmeliyetin en tesirli yayı-motörüdür; bunun yerini, ne kadar büyük meziyete sahip olursa olsun, hiç bir kuvvet tutamaz.

Tercüme: (Almanca sa. 80 s. 1, Türkçe Sa. 118 s. 12). O halde güzelliğe ikinci yaratıcımız demek, yalnız edebî bakımdan değil felsefe bakımında da doğrudur. Çünkü o insanlığı bize sadece mümkün kılmak ve bunu ne dereceye kadar yapabileceğimizi irademize bırakmasına rağmen asıl yaratıcımız olan ve insanlığa yetiyi veren, fakat bunun kullanılmasını kendi irademize bırakan tabiatla müşterek bir tarafı vardır.

Doğrusu: Şu halde güzelliğe ikinci yaratıcımız dersek bu yalnız edebî bakımdan caiz değil, felsefî bakımdan da doğru olur. Zira güzellik

bize insanlığı sadece mümkün kılmak ve başkaca kendisini ne dereceye kadar gerçekten yapmak isteyip istemediğimiz noktasını bizim irademizin ihtiyarına bırakmak hususunda asıl yaratıcımız olan tabiatla müşterektir. Tabiat de bize aynı şekilde insanlık kudretini bahşetmekten, fakat bu kudreti kullanmayı kendi irademizin takdirine bırakmaktan başka bir şey yapmıyor.

Tercüme: (Almanca Sa. 115 s. 37, Türkçe Sa. 170 s. 2) Estetik devlette herşey - *kullanılan bir âlet bile*, en asil bir şey gibi aynı burjuva hakkına mâliktir. Sabırlı kitleyi gayeleri önünde kuvvetle iğen akıl burada onun isteğini sormak zorundadır. O halde burada estetik görünüşün diyarında hayran olan mahiyetine göre de gerçekleştirildiğini görmek isteyen müsavatın ideali yerine getirilmiş olur.

Doğrusu: Estetik devlette herkeş - *hattâ araç olarak iş gören biri dahi* - en asil kimselerle aynı hakka sahip olan hür bir burjuvadır. Estetik devlette akıl, kendi amacı uğruna cebren boyun eğdirdiği, mütehammil kitlenin oylarının katılmasını sormak zorundadır. Demek ki bu estetik görünüş ülkesinde, âşıklarının mahiyet bakımından da gerçekleşmesini istedikleri, eşitlik ideali yerine geliyor.

Bundan başka kitabın kapak taşı demek olan son mektubun 10,5 satır tutan en son kısmını büsbütün terketmiştir.

4 - Başka veya tamamıyla zıd mana veren hatalar :

Almanca (Sa. 11 s. 26) Der Zwang der Bedürfnisse warf ihn hinein, ehe er in seiner Freiheit diesen Stand wählen konnte; die Not richtete denselben nach blossen Naturgesetzen ein, ehe er es nach Vernunftgesetzen konnte: *Tercüme:* (Sa. 20 s. 23) İsteklerinin baskısı daha kendisi serbestçe seçmeden onu oraya yerleştirmiş; o kendisini aklın kanunlarıyla yönetmeye başlamadan ihtiyaç onu *çıplak tabiat kanunlarına* göre yönetmiştir.

Doğrusu: İnsanı, hür bir şekilde kendiliğinden bu durumu seçmeden önce, ihtiyacın baskısı devletin içine atmıştır; zaruret, insanı, daha kendi akıl kanunlarına göre düzenleme derecesine yükselmeden önce, *yalnız tabiat kanunlarına* göre düzenlemiştir.

Tercüme: (Almanca Sa. 17 s. 33, Türkçe Sa. 81 s. 6) Birçok işlerde olduğu gibi, - meselâ beden aşkının isteklerindeki bayağılığı ahlâk ile giderip güzellikle asilleştirdiği gibi, - bu işte de *kör gerekliliğinin* hakimiyetinden, insan olmanın verdiği hakla silkinir.

Doğrusu: Demek ki insan *kör bir zaruret*in tahakkümünden, birçok diğer şeylerden kendi hürriyetiyle ayrıldığı gibi, meselâ nasıl cinsî sevgi ihtiyacının damgaladığı bayağı karakteri ahlâk yardımıyla silerek güzellik yoluyla asilleştiriyorsa, insan olmanın verdiği aynı hakla silkinir.

Tercüme: (Almanca sa. 12, s. 10, Türkçe sa. 21, s. 18) Sanki yeni

baştan başlayarak bağımsızlık halini aydın bir kanaat ve *hür verilmiş bir kararla bırakır, antlaşmaların hüküm sürdüğü yerde hâli kabul eder.*

Doğrusu: Sanki baştan başlayormuş gibi hareket eder, aydın kavrayış, *serbest kararlar hür durumu kayda bağlı durumla değiştirir.*

Almanca (sa. 12, s. 21) Auf diese Art entsteht und rechtfertigt sich der Versuch eines mündig gewordenen Volkes, seinen Naturstaat in einen sittlichen umzuformen. *Tercüme:* (sa. 21, s. 30) Erişgin bir ulusun, tabiat vergisi devleti ahlâka göre kurulmuş bir devlet yapmak için giriştiği denemeler işte bundan doğar, *buna dayanır.*

Doğrusu: İşte yetişmiş olan bir ulusun kendi tabiat devletini ahlâkî bir devlete çevirme denemesi bu tarzda husule gelir ve *ahlâkî bir devlet olmaya hak kazanır.*

Tercüme: (Almanca Sa. 13 s. 9, Türkçe Sa. 23 s. 3) Demek ki asıl şu nokta düşünülmelidir: zihin âleminde ahlâka göre insan topluluğu kavramı kurulduğu sırada, tabiat topluluğu zamanda *bir an ortadan kalkmış olmalı.*

Doğrusu: Demek ki asıl düşündüren nokta, ahlâkî topluluğun tasavvurda şekillendiği zamanlarda, tabiat topluluğu *hiç bir an kesilmemeli.*

Tercüme: (Almanca Sa. 13 s. 14, Türkçe Sa. 23 s. 10). Fakat devlet, o canlı saat, işlerken tamir edilmek ister; asıl hüner, dönen çarkı *çalışırken* değiştirivermektir.

Doğrusu: Fakat devletin canlı saati çalarken düzeltilmelidir; burada marifet, dönmekte olan çarkı, *devletin devrimi ânında* değiştirmektir.

Dört katagori altında toplanmaya çalıştığım hata örneklerini en kısa şekliyle vermiye çok özendiğim halde olmadı. Bu, bir şâirin coştuktan sonra kalemine hâkim olamaması nev'inden değil, incelemeleri sayılı sayfalara inhisar ettirdiğim halde, hatâ malzemesinin taşmasından ileri gelmiştir. Yoksa gerçekte ittirazsızlıklar, yani hiç bir zaruret olmadığı halde aynı tâbirin türlü yerde türlü şekillerde tercüme edilmeleri ve atlamalar suretiyle daha iki katagori eklemek lazımdı; buna lüzum görmüyorum, Sayın Dil ve Edebiyat kürsü Profesörünün Türkçe ifâde özelliği hakkında birkaç nümûme vermeyi faydalı görüyorum.

Garip Türkçe örnekleri:

(Sayfa 6 s. 30) Fakat teknik olan, estetik olndan, hususî olanın (güzel sanatın) kavramı da nev'i (sadece sanat) kavramından ayrılacak olursa, insan ancak o zaman güzellik kurallarını keşfettirecek yol üzerinde bulunur.

(Sayfa 8 s. 12) Eşya içine bütün kullanılacak âletler, giyilecek elbiseler ve etrafa yerleştirilebilecek şeyler; fikirlerle söz söylemek yetisi, hareketlerle de güzel yaşayış tarzı kastolunur.

(Sayfa 11 s. 22) Gerçi bunda müellifler bir çeşitlilik göstermiyecek, fakat kanunların çeşitliliği, öyle sanıyorum ki yetecektir.

(Sayfa 11 s. 25) Horen'lerle ilk defa ortaya çıkmam hiç olmazsa halktan capitatio benevolentiae için değildir.

(Sayfa 18 s. 30) İnsanlık büsbütün ortasındaymış gibi düşünüp duymasını ve kişiliğini insan oğulluğuna yükseltmesini bilen herkes de kendini o mahkemenin üyelerinden saymalıdır.

(Sayfa 22 s. 9) Fakat kuvvetleri kullanayım diye sade, bu yüzden kanunlara uymuş madde insanı için tamdır.

(Sayfa 22 s. 13) O halde akıl, tabiat vergisi devleti ortadan kaldırıncı (yerine kendininkini kurmak istiyorsa onu kaldırmak zorundadır), madde insanının gerçek insanın yerine, ahlâkın davalı insanını, var olan insan topluluğu yerine de (ahlâk bakımından zorunlu da olsa) gene ancak zehinde yaşayan olabilir bir insan topluluğu koymağa cesaret ediyor demektir.

(Sayfa 16 s. 15) Böyle çıkarılmış bir örnekte tabiat duygusu bulunmazsa, tahlilcinin raporunda gerçek, kendini andırmıyan bir hal ile belirirse buna artık şaşılır mı ?

Son olarak bütün bu tercüme ehliyetsizliğini ayrıca te'yid edici bir vakıa, yani sayın kürsü Prof. Dr. Melâhat Özgü'nün 1937 Tarih Kurultayında Profesör Bosch ile Mengin'in çok önemli tezlerini nasıl anlamaksızın ve neticede kurultay hazırlık komisyonunca anlaşılmaksızın tercümeyle kalkışmakla fena duruma düşmüş olduğu keyfiyeti, hatırlarda olsa gerektir.

Alman Dil ve Edebiyatı Doçenti
Dr. M. Şükrü Akkaya
